

Afscheid Henk Lubberding

Deze nieuwsbrief staat in het teken van Annet. Wij hebben afgelopen zaterdag 26 juli afscheid van Annet en Wim kunnen nemen in een indrukwekkende, drukbezochte dienst in de Pelgrimkerk. Door de berichtgeving over de ramp en het gemis tijdens onze KNNV bezigheden zullen we ook in de komende tijden nog veel aan haar herinnerd worden. Ook Jan Parmentier, KNNV-voorzitter voor Annet, haalde mooie herinneringen over haar op. In deze nieuwsbrief een “in memoriam” van Taeke en een tuinbericht over haar favoriete plant, de bijenorchis.

Annet Taeke de Jong

Voor alles zette zij zich volledig in, of het nu haar eigen initiatief was of dat van een ander. Voor haar naaste verwanten en vrienden mag het misschien anders geleken hebben, maar voor mij was haar kleine figuur tot gisteren een vat vol energie, ijver, creativiteit en initiatief, met volle aandacht voor het moment en voor wie haar toevallig sprak. Tot gisteren, want ik schrijf dit op 18 juli 2014. Wat niet lukte leek zij onmiddellijk te vergeten om weer iets anders te kunnen aanpakken of het nu een filmproductie was of een visitekaartje voor de vereniging. Dat kaartje staat hier voor mij als laatste levensteken waarover ik beschik. 'Doe je mee?' staat daar, alsof ze er nog is. Ze deed immers zelf mee met elke werkgroep die dat waard was en trad alleen op de voorgrond als het moest, eenvoudig en met een zichtbaar besef van bescheidenheid. Tal van foto's in ons blaadje getuigen van haar actieve aandacht voor plant, dier of mens. Tot gisteren. Wat de kinderen van Annet en Wim nu moeten voelen gaat mijn voorstelling te boven. Ik kan alleen maar 'medeleven' uiten, maar dat zegt weinig. Het zegt misschien, dat wij als 'nabestaanden' verenigd rond een leeg punt nog leven. Wat ik gisteren bij CNN als vuur uit de hemel zag vallen in een ver, vijandig en onbereikbaar graf, blijkt nu een leegte waar wij levend, maar zonder begrip omheen staan. Dit moment kunnen we met haar niet meer delen, maar vandaag verbindt ze ons.

Tuinbericht de bijenorchis Henk Lubberding

Ter nagedachtenis aan Annet.

Het laatste contact met Annet was toen ze mailde over de bijenorchissen aan het Vestingpad. Ook in onze tuin staan al jaren uit zaad gekweekte bijenorchissen (*Ophrys apifera*) op met kalk verrijkte grond. Gedurende enige jaren hebben er drie gebloeid, maar na twee strenge winters is er nog maar een over; het was de kleinste, maar hij bloeide ook dit jaar weer, zij het magertjes. Bijenorchis verschijnt soms massaal op kalkrijke bodems, die voorheen als akkerbouwgebied in gebruik waren of op opgespoten kalkrijke gronden. De aanwezigheid van bijenorchis aan het Vestingpad kan verklaard worden door het schelpengruis op het pad. Bijenorchis is om twee redenen uitzonderlijk in het geslacht *Ophrys*. Niet alleen is het de enige zelfbestuiver, ook genetisch wijkt hij af. Alle beschreven *Ophrys* soorten behoren uiteindelijk tot 5 grote groepen/soorten en slechts vier soorten staan genetisch op zichzelf, waaronder *Ophrys apifera*.

Stadsplanten in Zoetermeer op zaterdag 30 augustus

In Zoetermeer wordt de stadsflora al ruim 20 jaar systematisch in kaart gebracht. Daarmee heeft de plantenwerkgroep van de KNNV het gemeentelijk grondgebied van Zoetermeer tot een van de best onderzochte stedelijke gebieden van Nederland gemaakt. Inmiddels beschikken we over zo'n 30.000 waarnemingen van 750 plantensoorten. Zaterdag 30 augustus willen we de waarnemingen van het meest centraal gelegen deel van de stad actualiseren. Het betreft een zeer gevarieerde vierkante kilometer Zoetermeer (93, 452) waar we een kijkje gaan nemen in: een nieuw aangelegd park, het oude dorp met zijn hooggelegen weteringen, het stenige stadshart en een aantal buurten uit de jaren '70. We starten om 10.30 uur bij Rand-Stad-Rail station Stadhuis (zuidzijde, parkeerterrein Frankrijklaan) en willen doorgaan tot 15.30 uur. In dit deel van de stad zijn voldoende horecagelegenheden te vinden waar we koffie

kunnen drinken en wat kunnen eten. Aanmelden of vragen om meer informatie kan door een mailtje te sturen aan Joke de Ridder: jokederidder@ziggo.nl

We hopen op mooi weer.

Ooievaarsbekjes in de Leyens

Joke de Ridder

Plantenwerkgroep - Inventarisatie do 22 mei 2014 – Km-hok 305714

Aanwezig: Anke de Bruyn, Marja Kreike, Tilly Kester, Wim de Liefde, Joke de Ridder en Johan Vos

Overal is er voor de groep wat te vinden (Tilly Kester)

Deze donderdagavond lag ons startpunt middenin de route van de avondvierdaagse. Zelf had ik enige moeite om de groep te bereiken, Fred J. had ons in alle drukte helemaal niet gevonden. Want druk was het! Marja, Anke, Johan, Tilly, Wim en ik moesten ons langs de menigte met gillende kinderen wurmen. Schijnbaar onverstoort zochten wij onze plantjes tussen de stoeptegels. We trokken hierbij logischerwijs wel de aandacht en al snel meldde zich een belangstellende. Helaas, wij schaamden ons diep, had niemand van ons het nieuwe visitekaartje bij zich. De man moest het met het op een papiertje geschreven websiteadres doen. We kwamen deze avond trouwens meer geïnteresseerden tegen.

Tussen de stenen en in het talud van de Kadelaan vonden we o.a. Gewoon langbaardgras, Rood zwenkgras, Luzerne, Paarse Morgenster en Akkerkool. Ook troffen we een wit exemplaar van het Perzikkruid aan, zeldzaam volgens de flora. De Beklierde duizendknoop is vaker wit, het verschil zit in de tuitjes (Heukels 23ste druk, blz 271).

Gelukkig konden we de route van de vierdaagse spoedig verlaten. Daarna kwam de avond in het teken van de ooievaarsbekken (Geranium) te staan. Als eerste kwamen we de Ronde ooievaarsbek (Geranium rotundifolium) tegen, een landelijk gezien, zeldzame soort. Maar dat geldt niet voor

Zoetermeer waar we haar regelmatig aantreffen. De plant draagt bloemen met roze, ongedeelde kroonbladen. Verderop kwamen we een ooievaarsbek tegen met licht roze bloemen die ons sterk aan de Bermooievaarsbek deed denken. Misschien een ontsnapte tuinplant?

Daar in de buurt stond de Kleine ooievaarsbek (*Geranium pusillum*) met bleek blauwpaarse, kleine kroonbladen en klierhaartjes bovenin de plant. Een soort die lijkt op de Zachte ooievaarsbek (*Geranium molle*) maar die laatste is zacht behaard. Toen viel ons oog op de Glanzige ooievaarsbek (*Geranium lucidum*), een zeldzame soort met glanzend blad. Ook de meer algemene bekende soorten als Slipbladige ooievaarsbek (*Geranium dissectum*) en de zachte ooievaarsbek kwamen we deze avond tegen. Tot slot zagen we ook de Bermooievaarsbek (*Geranium pyrenaicum*). Met een loep zijn de verschillen tussen de vruchtjes goed te zien, ze kunnen glad zijn of met richeltjes en meer of minder behaard.

Glanzende ooievaarsbek (Tilly Kester)

Conclusie: Wie zich in de verschillende *Geranium*-soorten wil verdiepen kan zich in de Leyens uitleven!

Andere leuke vondsten waren: Kransmuur, een echt stadsplantje, zoals zovelen afkomstig uit het Middellandse Zeegebied. Als het klimaat warmer wordt, zal ook deze soort hier steeds algemener worden zoals in het boekje van Ton Denters (stadsplanten) beschreven staat.

Ook Spaanse dravik is altijd een leuke vondst. Deze zuidelijke soort komt vrijwel alleen voor in Zoetermeer en Amsterdam.

Tegen het einde van de avond vonden we nog Liggend vetmuur in de stoeprand (ik zag het vandaag prompt ook bij mij in de buurt in Rokkeveen) en ook nog een fraai exemplaar van het Klein kaasjeskruid. In het water dreven witte waterlelies en gele plompen. Het was weer een gevulde avond.

Zandplanten en een frisse wind in Oosterheem

Johan Vos

Plantenwerkgroep - Inventarisatie do 5 juni 2014 - hok KM 305832

Aanwezig: Annet de Jong, Tilly Kester, Bob de Lange, Wim de Liefde, Joke de Ridder en Johan Vos

Al een aantal dagen werd een weersverbetering voorspeld met sterk oplopende temperaturen; er lag dus een mooie zwoele zomeravond in het verschiet. Maar helaas, het was opvallend fris na een regenachtige dag en er was een harde wind opgestoken die bewuste avond. Het bescheiden groepje plantensoekers dat zich deze avond had verzameld, had afgesproken bij de brandweerkazerne in Oosterheem en dook direct het aangrenzende braakliggend terrein in. Daar troffen we een aantal planten aan die je op de zware Zoetermeerse klei niet vaak ziet. Slangenkruid, Liggende klaver, Hazenpootje en Sint Janskruid verwacht je eerder in de duinen dan in de centrale droogmakerijen van Zuid-Holland. Verder ook een aantal typische stadsplanten van braakliggende terreinen als Brede lathyrus, Prikneus, Walstroleeuwenbek en natuurlijk de ooit in Oosterheem per abuis uitgezaaide Bonte wikke.

Gele maskerbloem (Tilly Kester)

Daarna langzaam richting Heempark gelopen waar we getrakteerd werden op de zaairesultaten van de gemeente. Dat ondanks het "officiële" beleid (Visie biodiversiteit) nogal eens mis gaat bleek ook hier weer. Bij navraag bleek dat er Kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*) zou zijn uitgezaaid omdat de voorgeschreven Grote ratelaar (*Rhinanthus angustifolius*) slechts beperkt leverbaar was vorig jaar! Bij nader onderzoek bleek de massaal opgekomen Ratelaar toch sterke gelijkenis te vertonen met de Grote. Even ter verduidelijking, zie Heukels's flora (23ste druk) blz. 519.

Grote ratelaar: tanden van de bovenlip 2 mm. lang, schutbladen veel lichter dan de stengelbladen, bloemkroon 1,5 – 2,5 cm. lang.

Kleine ratelaar: tanden van de bovenlip 1 mm. lang, schutbladen even donkergroen als de stengelbladen, bloemkroon 1,0 – 1,5 cm. lang.

NB: Er bestaat ook een bastaardvorm *Rhinanthus x fallax*.

Aan de oevers van het Heempark troffen we vervolgens een nooit eerder in Zoetermeer waargenomen oeverplant aan: de Gele maskerbloem (*Mimulus guttatus*).

Vervolgens zijn we via het eerste bruggetje naar de overkant van het Heemkanaal gegaan om daar langs een stuk braakliggend terrein onze weg terug te vervolgen. In deze zone zijn een paar jaren geleden rugstreepadden vastgesteld, nu staan er huizen. In de strook die onbebouwd is gebleven wachtte ons echter nog een aantal verrassingen die associaties oproep met de kalkrijke duinen. Wat bijvoorbeeld te denken van Zanddoddegras (*Phleum arenarium*), Kegelsilene (*Silene conica*) en Wilde reseda (*Reseda lutea*)? De eerste twee soorten hebben we ooit één keer eerder in Zoetermeer waargenomen, de laatste een jaar geleden in Oosterheem. Vervolgens troffen we Zomerfijnstraal, Dichtbloemige kruidkers en Bezemkruid aan. Al met al een avond met een voor Zoetermeer afwijkend soortenpalet. Het was inmiddels schemerig geworden wat niet bevorderlijk bleek te zijn voor de kwaliteit van de foto's. Tijdens het komend Pinsterweekend echter zouden er nieuwe pogingen worden gedaan om het een en ander voor website en Nieuwsbrief vast te leggen.

Kegelsilene (Joke de Ridder)

Bermenexcursie in Zoeterwoude

Willemien Troelstra

Woensdag 11 juni 2014 hadden we de FLORON-bermenexcursie in Zoeterwoude. We begonnen met 22 deelnemers en waren 's-middags met negentien. Het was een mooie mix van mensen uit de directe omgeving van Zoeterwoude (Zoetermeer, Leiden etc.) en mensen van verder weg.

's-Ochtends verdeelden we ons over drie bermen en 's-middags over twee andere.

Bij iedere berm hebben we een (of twee) vegetatieopname(s) van 100m² (een strook van 50 bij 2 meter) gemaakt. Daarna hebben we de streeplijst van het kilometerhok aangevuld met soorten buiten de 100m² (voor zover de tijd dat toeliet).

De bermen hadden duidelijk verschillende karakters zoals te zien is aan de soortenlijsten en vegetatieopnames. Omdat de bermen in verschillende jaren en op verschillende manieren zijn

aangelegd is het niet simpel om conclusies te trekken over welke aanpak op de langere termijn de grootste biodiversiteit dan wel de mooiste bloemrijke berm oplevert. Ook is het streefbeeld voor deze bermen niet allemaal hetzelfde.

- Er waren twee vegetatieopnames met 50-55 soorten binnen die 100m². Langs de andere drie bermen kwamen we niet verder dan 20-25 soorten.
- Bij de inrichting in 2009 is een deel van de berm van de **Broekweg** ingezaaid met een mengsel dat rijk aan grassoorten was. Niet gedocumenteerd is welke grassen dat waren. Daarom was Erika van Drimmelen van de gemeente Zoeterwoude extra nieuwsgierig welke grassen er nu staan. Er zaten langs de **Broekweg** inderdaad opvallend veel (18) grassoorten in de vegetatieopname (van in totaal 55 soorten). behalve heel veel Glanshaver en Ruw beemdgras stond er bijvoorbeeld ook Reukgras, Kamgras en Goudhaver.
- De berm van het **Barrepad** is in 2012 ingezaaid. In het stuk dat afgelopen woensdag is onderzocht zijn echter heel weinig soorten terug te vinden die toen in het zaadmengsel zaten.
- De leukste vondst langs het **Molenpad** (in 2003 heringericht) was de Bermzegge. De ratelaar die er dit jaar spontaan is opgedoken blijkt de Harige ratelaar te zijn. Deze is in de buurt ingezaaid, maar lijkt zich dus uit te breiden naar andere plekken. Langs en in het water stonden typische soorten zoals Slanke waterkers, Gewone waterbies, Kikkerbeet en Zwanenbloem.

Even aan rust toe (Tilly Kester)

Tussen de ochtend en de middaginventarisatie genoten we op een dijkje langs de Weipoortsche vliet van onze boterhammen en bespraken onze ervaringen. Toen we daar vertrokken en over het dijkje terugliepen naar de fietsen en auto's zagen we een niet bloeiende waterplant die we niet gelijk herkenden (of in ieder geval niet met zekerheid durfden te benoemen). We dachten wel gelijk: "Het zal wel een van die exoten zijn". Dankzij het [forum van waarneming.nl](http://forum.van.waarneming.nl) weet ik nu dat het een "gewone" Waterteunisbloem was (en niet de Kleine waterteunisbloem). De vondst hebben we gemeld op waarneming.nl.

Gewone waterteunisbloem (Tilly Kester)

In wijk en bermen

Fred Reeder

Plantenwerkgroep - Inventarisatie do 19 juni 2014 - hok KM 305715
Aanwezig: Johan Vos, Joke de Ridder, Wim de Liefde en Fred Reeder

Bij het bruggetje in de Pinaskade verzamelden zich 4 leden van de plantenwerkgroep van de KNNV Zoetermeer. Tijdens ons inventarisatierondje liepen we door de wijk De Leyens en bekeken we de bermen van de Aziëweg en de Leidsewallen wetering. Dit maakt het extra interessant want zowel echte stadsplanten als planten uit de buitengebieden kunnen dan voorkomen. Het voert te ver om alle soorten van de avond hier te memoreren want dat waren er uiteindelijk 140. Op de startplaats stond Wit vetkruid te bloeien. Tussen de

Muurleeuwenbek (Fred Reeder)

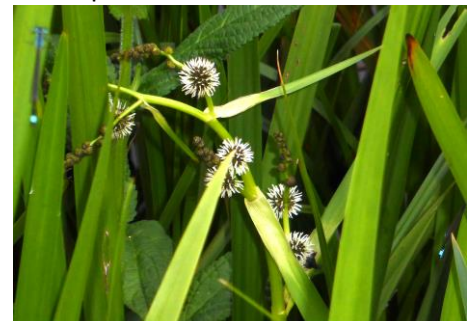
straatstenen stonden mooie plantjes van de Muurleeuwenbek. Even verderop Schijnpapaver, Schijfkamille en tussen de Ronde en de Bermooievaarsbek Klein springzaad. Het is prettig en gemakkelijk wanneer van één geslacht meerdere soorten bij elkaar staan. Iets wat in dit jaargetijde

Mannetjesvaren (Fred Reeder)

vaak voorkomt. Dan wordt het vergelijken tussen de verschillende planten en stuk illustratiever dan met behulp van de tekeningetjes uit de Heukels' flora. Bij het water op de hoek van de Werflaan en de Gieklaan stond een klein exemplaar van een Mannetjesvaren op de kademuur en tussen de stenen kademuurtjes stond Wolfspoot. Deze kademuren zijn nog niet oud genoeg om veel leuke muurplanten te verwachten maar kennelijk gaat het nu wel komen. Ook de keuze van de hoeveelheid kalk in de metselspecie en de gebruikte stenen

speelt hierbij een rol. Ik heb geen idee of de aannemers die deze wijk in de jaren tachtig van de vorige eeuw hebben gebouwd hiermee rekening hielden maar zo op het oog is dit niet het geval. We liepen de wijk uit naar het talud van de Aziëweg via een groenstrook met Groot kaasjeskruid en allerlei bijna uitgebloeide grassen. Langs het pad stond veel Vijfvingerkruid maar nog niet in bloei. Onder de Aziëweg door lopend kwamen we via het wijkpark Weidse wijde bij de oever van de Leidsewallen wetering. Deze oever leverde een aantal leuke vondsten op van onder andere Blauw glidkruid, Moeraswalstro, prachtig bloeiende Grote egelskop en Kalmoes met de karakteristieke bloemkolf en de geribbelde bladrand. Terug langs de berm van de Aziëweg lopend werd er gespeurd naar de Brede wespenorchis. Deze werd niet gevonden maar nog wel uitgebloeid Kraailook. Terwijl ik mijn medeleden bijna kwijt was door de hoge begroeiing constateerden we dat het Timoteegrass nu gaat bloeien, er al diverse Meldes en Ganzenvoeten te zien waren en dat dit toch voor ons gevoel wel bijna een maand vroeger was dan in andere jaren. "Wat zou er dan nog overblijven voor het najaar?" zuchtte één van ons. Na zo'n twee en een half uur waren we weer bij de fietsen aangeland. Opvallend was het ontbreken van soorten als Gele Morgenster, Boerenwormkruid en Veldlathyrus. Op deze bijna langste dag van jaar hebben we geen echt grote zeldzaamheden aangetroffen maar een score van 140 soorten maakte het toch een interessante avond.

Grote egelskop (Fred Reeder)

De rand van het Buytenpark

Joke de Ridder

Plantenwerkgroep - Inventarisatie do 3 juli 2014 – KM-hok 305711

Aanwezig: Fred Janssen, Wim de Liefde, Henk Lubberding, Joke de Ridder en Johan Vos

Op een prachtige zomeravond troffen Johan, Wim, Henk, Fred en ik elkaar om het meest westelijke deel van het Buytenpark te inventariseren. Wim begon met ons een lijst met planten te geven waar nog geen foto van op de website staat en dat was een flinke lijst. Ik heb meteen een foto gemaakt van Muskuskaasjeskruid met witte bloemen. Maar ik heb inmiddels de ervaring dat je beter een keer apart kunt teruggaan om foto's te maken, tijdens de inventarisaties heb ik er meestal de rust niet voor.

Meestal staan we aan het begin van de avond zeker een kwartier stil om alle planten die we zien op te noemen. Johan kan ons dan haast niet bijhouden met het aanstrepen. Deze avond echter konden we meteen doorlopen want we zagen alleen maar distels (en dat kaasjeskruid dan). Wel twee soorten: de algemeen voorkomende Akkerdistel en de Kruldistel. Johan legde nog een keer het

Heelblaadjes (Fred Reeder)

verschil uit tussen de distels (geslacht *Carduus*) en de vederdistels (geslacht *Cirsium*). De vederdistels (waartoe de akkerdistel en de speerdistel behoren) hebben geveerd vruchtpluis, het vruchtpluis van de distels echter is ongeveerd.

Goed, er stonden ook nog grassen, het meeste uitgebloeid maar het Fioringras en Timoteegras begint nu pas te bloeien. En het Riet ook, dat stond er naast het Rietgras, dit laatste al uitgebloeid. Verder Kropaar, Grote en Geknikte vossenstaart, en langs het water Mannagras.

Verderop stonden soorten zoals Jacobskruid, met de prachtige gestreepte rupsen erop, Moerasandoorn en ook

Bosandoorn. En aardig wat bramen waaronder Dauwbraam.

We besloten de waterkant maar eens op te zoeken en kwamen een Japanse duizendknoop tegen. Voor het verschil met de Sachalinse duizendknoop pakten we de flora erbij: de bladvoet van de onderste bladen is anders en de Sachalinse heeft heel korte haren op de nerf aan de onderkant van het blad.

Langs het water werd de begroeiing iets gevarieerder. Hier zagen we Blaartrekkende boterbloem, Watermunt, Wolfspoot, Heelblaadjes, Moerasvergeet-mij-nietje en Grote valerian.

Weer omhoog klimmend bewonderden we eerst een mooie dagpauwoog, en toen kwamen we een "vreemde" plek tegen, met een aantal soorten dat we nooit eerder hebben aangetroffen in het Buytenpark. Het gaat om: Glad walstro, Veldlathyrus, Moerasrolklaver, Grote wederik en tot onze verrassing: Rivierkruid! Deze soort kennen we alleen van een groeiplaats aan de rand van het Balijbos aan de westkant van Rokkeveen. Hoe er een dergelijke grote groeiplaats hier heeft kunnen ontstaan is ons voorlopig nog een groot raadsel. Verder hier in de buurt Koninginnekruid, en een Moeraspirea.

Rivierkruid (Fred Reeder)

Op een flinke zandhoop (gedumpt afval?) stond een flinke plant die we niet meteen konden thuisbrengen. Johan moest iets eerder terug en liep terug langs het water, waar hij nog Pit- en Zeegroene rus en Oeverzegge zag staan.

Wij namen het pad nog verder omhoog, maar veel nieuwe soorten leverde ons dat niet op. Vrij vroeg gingen we huiswaarts, om thuis nog even na te genieten van de mooie avond.

Een gedenkwaardige ochtend bij 't Geertje

Johan Vos

Plantenwerkgroep - Inventarisatie za 19 juli 2014 - hok KM 304745

Aanwezig; Anke de Bruyn, Fred Janssen, Tilly Kester, Wim de Liefde, Henk Lubberding en Johan Vos

Nadat het vreselijke nieuws dat Annet en Wim Bakker tot de slachtoffers behoorden van het boven de Oekraïne verongelukte vliegtuig ons had bereikt besloten we, na intern beraad, onze reguliere bezoek aan 't Geertje te laten doorgaan. Achteraf gezien was dat een goede keuze. Het is prettig om met de mensen die haar zo goed kenden te spreken en gevoelens te delen. Ook bijzonder was dat de 19de Juli wellicht de boeken in zal gaan als heetste dag van het jaar en dat Anke de Bruyn gelukkig weer van de partij was. (al moest ze wat eerder afhaken)

De rietkraag (Tilly Kester)

Wat ons inventarisatiewerk betreft was deze ochtend een voortzetting van waar we op 12 april en 14 mei mee zijn begonnen. Om een goede indruk te krijgen van het gebied hebben we het in drie biotopen verdeeld: gras-/hooiland, rietkraag/natte ruigte en bos(rand). We troffen het hooiland op 19 juli net gemaaid (voor de tweede keer) aan. Het biotoop gras-/hooiland hebben we daardoor dus niet kunnen inventariseren, op een aantal kroossoorten in een (padden)poel na. Jammer was dat we het natste deel van het hooiland dat er in het voorjaar veelbelovend uitzag, moesten overslaan. Ook dient nog opgetekend te worden dat we dit keer strikt binnen hok 304745 zijn gebleven, dit i.t.t ons bezoek van 12 april. Totaal (12 april, 14 mei en 19 juli) hebben we 7 uur in het gebied doorgebracht, 4,5 uur in het gras-/hooiland, 1,5 uur in de bos(rand) en 1 uur in de rietkraag/natte ruigte.

Tijdens onze zoektocht kwam de vraag naar voren hoeveel zo'n tweede ronde aan extra soorten oplevert in vergelijking met een éénmalig bezoek. We weten dat in een meer stedelijke omgeving ieder nieuw bezoek veel extra soorten oplevert maar of dat in een agrarische context ook in die mate geldt is nog maar de vraag. Om daarachter te komen hebben we de gegevens van de eerste ronde (plus de extra grassenronde) vergeleken met die van de tweede.

Totaal hebben in dit gebied 196 waarnemingen gedaan van 114 verschillende soorten. De tweede ronde heeft nog 27 extra soorten opgeleverd. Bijzondere of meer kwetsbare grasland- en oeverplanten hebben we niet aangetroffen op de vondst van één Wilde kievitsbloem in het voorjaar na. Dat we in het bosgedeelte naast Roze winterpostelein (*Claytonia sibirica*) ook de Karmozijnbes (*Phytolacca acinosa*) aantreffen duidt erop dat de stedelijke invloeden ook hier duidelijk aanwezig zijn. We zullen dhr. van Rijn aan het eind van dit jaar verslag doen van onze bevindingen.

Wellicht kunnen we na een wat langere periode van stabiel hooilandbeheer nog eens een inventarisatieronde doen.

Nieuwe soorten en nieuwe vindplaatsen van zeldzame/bijzondere soorten voor Zoetermeer

Johan Vos

Nieuwe soorten:

Gele maskerbloem (Mimulus guttatus)

Foto: Tilly Kester

Langs de oever van het Heemkanaal in Oosterheem troffen we op onze plantenzoektocht van 5 juni jl. deze opvallende oeverplant aan. Of deze nieuwkomer deel uit heeft gemaakt van het daar uitgezaaide wilde plantenmengsel zal nagevraagd worden. Het gaat om een soort die oorspronkelijk afkomstig is uit de Rocky Mountains in Noord-Amerika. In 1814 werd de soort geïntroduceerd in Schotland als sierplant. Van daar uit verwilderde de soort al snel en verspreidde zich over een gedeelte van Europa. Ook in Nederland komt de plant sporadisch voor aan sloten en rivieroeveren, langs de grote rivieren en in stedelijk gebied.

Veldsalie (Salvia pratensis)

Aan de rand van een grasberm aan de Franklinstraat troffen Wim de Liefde en Johan Vos op 30 juni een aantal planten van de Veldsalie aan. Deze aantrekkelijke soort staat landelijk te boek als uitzaaisoort maar zeker is dat er ter plekke waar deze planten opdoken geen gemeentelijke zaaiactiviteiten hebben plaatsgevonden. Hoewel Veldsalie in de Veldgids voor beschermde planten en dieren van Zoetermeer al werd aangekondigd was deze ontdekking voor ons toch een grote verrassing. Het is een licht aromatische plant die voorkomt op droge, kalkhoudende grond. De plant komt met name in Frankrijk algemeen voor, in Nederland is Veldsalie een bedreigde soort die hier en daar nog langs de grote rivieren voorkomt.

Foto: Johan Vos

Nieuwe groeiplaatsen van bijzondere soorten:

Goudhaver (Trisetum flavescens)

Goudhaver is een onopvallend gras dat we wellicht vaak over het hoofd zien en hebben gezien in Zoetermeer. De enige, al jaren bekende groeiplaats is die halverwege het RSR-talud in Buytenwegh (westzijde). Het is een overblijvende soort die het best gedijt onder schrale omstandigheden op kalkrijke grond, zowel in de zon als in de schaduw. Op 5 juni van dit jaar nam Johan Vos een nieuwe grote groeiplek waar in de berm van het nieuwe fietspad dat de Zegwaardseweg met het Vestingpad verbindt.

Foto: Johan Vos

Foto: Joke de Ridder

Bijenorchis (Ophrys apifera)

2014 zal de boeken in gaan als het jaar van de Bijenorchis. Maar liefst 3 nieuwe groeiplaatsen met vele tientallen forse exemplaren werden dit jaar in Zoetermeer ontdekt en gemeld. Ook op de begraafplaats aan de Hoflaan deed de bijenorchis het dit jaar goed. Dat deze zuidelijke soort het dit jaar zo goed doet heeft wellicht te maken met de bijzonder zachte (vorstloze) winter 2013/2014.

Grote keverorchis (Neottia ovata)

De laatste jaren kennen we de Grote keverorchis nog maar van één grote groeiplaats in Zoetermeer waar de aantallen jaarlijks redelijk constant zijn. Jaren geleden bestond er ook een tweede groeiplek op de begraafplaats aan de Hoflaan. Door de bouw van het crematorium en de aanleg van een nieuwe

toegangsweg door het bos verdween deze echter, ondanks reddingspogingen die een gevolg waren van de door het ministerie verleende ontheffing. Verheugend was dat dit jaar de beheerder van de begraafplaats meldde dat er twee nieuwe groeiplekken van de Grote keverorchis ontdekt zijn.

Foto: Marco Dofferhoff

Foto: Johan Vos

Trosdravik (Bromus racemosus)

Trosdravik is een hoge, ruwbehaarde draviksoort die opvalt door zijn relatief late bloei. Daardoor kan deze bedreigde, eenjarige soort in Zoetermeer alleen voorkomen in hooiland en ruigte waar niet te vroeg gemaaid wordt. Dit verklaart voor een groot deel haar verspreiding binnen Zoetermeer. Ook dit jaar is zij waargenomen aan de ruige randen van het Prielenboshoilandje, in een aantal poldertuinen van het libellenreservaat en in het hooiland in het Westerpark. De Heukels' flora maakt onderscheid tussen twee ondersoorten

(subsp. *commutatus* en subsp. *racemosus*). In Zoetermeer zijn beide ondersoorten vastgesteld al bestaan er ook exemplaren die niet bij één van de twee ondersoorten zijn in te delen.

Kegelsilene (Silene conica)

Kegelsilene en Zanddoddegras zijn typische duinsoorten van open en omgewerkte zandgrond.

Beide soorten zijn ooit een keer eerder in Zoetermeer waargenomen maar hun voorkomen was slechts van korte duur. Logisch, als je bedenkt dat het om eenjarige soorten gaat die om te kunnen kiemen steeds opnieuw open, omgewerkte zandgrond nodig hebben. Groot was dus de verrassing dat we beide soorten op zandige, braakliggende grond in Oosterheem tegen kwamen. In dat gebied hebben we ook nog een aantal andere typische duinplanten aangetroffen als Wilde reseda en Slangenkruid. Of hier duinzand is aangevoerd en/of verplaatst is ons niet bekend maar deze soorten duiden daar wel op!

Foto: Joke de Ridder

Rivierkruiskruid (Senecio sarracenicus)

Foto: Fred Reeder

Dit hoge kruiskruid kennen we in Zoetermeer sinds de Floriade '92. Het is een typische rivierbegeleider waarvan men indertijd vond dat die thuishoorde in de zandtuin. Het idee van deze tuin was om er een landschap na te bootsen met de plantengroei van rivierduinen. Tijdens en na de Floriade heeft het Rivierkruiskruid zich in de randzone van het Balijbos duurzaam weten te vestigen. Vooral de laatste jaren blijkt de soort zich ook enigszins verder uit te breiden in het bos, langs de vele watergangen. Het was voor de plantenwerkgroep een complete verrassing om een enorme pol van deze soort in het Buytenpark aan te treffen. Een spontane vestiging kan niet uitgesloten worden al lijkt die vooralsnog niet waarschijnlijk. Wellicht is hier grond gestort, afkomstig uit het Balijbos maar of en waarom dat gedaan is, is een raadsel.

Gevlekte scheerling (Conium maculatum)

Gevlekte scheerling is een giftige, hoge schermbloemige plant met een bruinrood gevlekte stengel.

In de jaren '90 troffen we deze opvallende verschijning nogal eens aan in het Noord-Aa gebied en het Lange land. Daar is zij echter al jaren verdwenen. De laatste tijd echter duikt deze eenjarige reus regelmatig op aan de Westkant van Zoetermeer. De laatste jaren redelijk stabiel in het Buytenpark (foto) en recent nog massaal in de middenberm van de A12, net buiten Zoetermeer. Dit jaar echter, op 17 juni jl. nam Johan Vos een bescheiden exemplaar waar in de berm van de Europaweg, vlak bij het voormalige ministerie van O&W.

Foto Johan Vos

Foto: R van den Brink

Klimopbremraap (Orobancha hederæ) Klimopbremraap is aan een opmars bezig in stedelijk gebied. Deze zeldzame soort beleeft, net als een aantal orchideeënsoorten, blijkbaar ook een uitstekend jaar. Op de tot voor kort enige groeiplaats in een particuliere tuin in Meerzicht werden dit jaar zo'n 20 exemplaren geteld. Op 7 juli echter werd de plantenwerkgroep benaderd door een bewoner uit Oosterheem met de mededeling (en foto als bewijs) dat ook hij deze soort in de tuin heeft waargenomen. Bijzonder is dat het om een tuin gaat die pas 4 jaar oud is. We roepen hierbij dan ook alle KNNV'ers op om ook eens in wat meer tuinen goed te gaan zoeken naar deze bijzondere soort. Aan gebrek aan Klimop zal het zeker niet liggen, die komt in Zoetermeer vrijwel overal voor.

De actualiteit met een natuurhistorische bril bekeken

Johan Vos

Door mijn meer dan 30-jarige werkervaring als stadsecoloog in dienst van de gemeente Zoetermeer wordt mij regelmatig gevraagd naar het natuurhistorisch verleden van deze groene gemeente. Om die reden zal ik in elke Nieuwsbrief een natuuronderwerp belichten met mijn natuurhistorische bril op.

(tekening Marianne Ketting)

Hoe de Harige ratelaar (*Rhinanthus alectorolophus*) in ruim 35 jaar Zoetermeer veroverde

Zo rond 1980 was een groep vooruitstrevende gemeenten druk bezig om saaie groene wegbermen om te toveren in bloemrijke stroken hooiland. De inspiratie hiervoor kwam uit het boek "De bonte berm" van prof. Zonderwijk dat in 1979 was verschenen en een grote populariteit genoot. Ook in de groeigemeente Zoetermeer waar in die jaren volop werd gebouwd aan het hoofdwegennet werd dit kleurrijke openbaar groen uitgerold. Om een optimaal resultaat te behalen werd met tal van inheemse kruidachtige soorten geëxperimenteerd. Speciaal voor de zaadwinning werd zo'n 100-tal geschikt geachte soorten op speciale bedden op de gemeentelijke kwekerij gekweekt. Jaarlijks werd het zaad geoogst dat vervolgens met graszaden werd gemengd om daarna in de met zand verschaalde wegbermen te worden uitgezaaid. Omdat de zaadhandel ook in die jaren niet altijd even betrouwbaar was werd het uitgangsmateriaal voor een belangrijk deel betrokken van de als degelijk bekend staande Hortus botanicus in Leiden. Voor de natte locaties

Grote ratelaar (Johan Vos)

Harige ratelaar (Johan Vos)

(hooiland dat grenst aan sloten en waterpartijen) was een speciaal mengsel met vochtminnende soorten als Echte koekoeksbloem, Gevleugeld hertshooi en Grote ratelaar e.d. beschikbaar. Toen ik in 1981 bij de gemeente Zoetermeer in dienst kwam was één van mijn eerste taken om te kijken of de gemeente zich met het uitzaaien van al die wilde planten niet schuldig maakte aan "floravervalsing". Met name uit de biologenwereld kwam in die tijd veel kritiek op het uitzaaien van plantensoorten die helemaal niet thuishoorden in stedelijke wegbermen in West-Nederland. Bij mijn onderzoek kwam ik een aantal planten van de Harige ratelaar tegen op een bed waar Grote ratelaar werd gekweekt. Harige ratelaar was een uitermate zeldzame, behaarde verwant van de Grote ratelaar die alleen voorkwam op krijthellingen in Zuid-Limburg en op een paar plaatsen langs de grote rivieren in Oost-Nederland. Nu niet een soort die je in Zoetermeer zou moeten introduceren leek mij. Hoe deze vermenging van zaad ooit heeft kunnen plaatsvinden is onduidelijk, maar dat "het

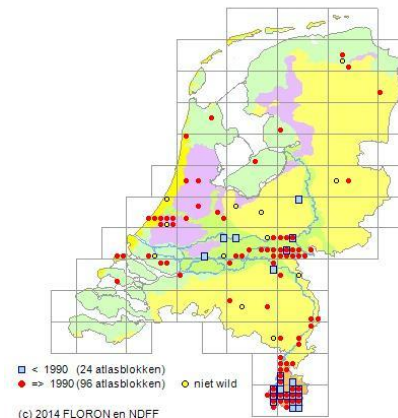
kwaad" toen al geschied was, werd snel duidelijk toen de eerste ratelaar waarnemingen uit bermen en parken binnen kwamen. Zo schreef ik in het KNNV-kwartalbericht nr.14 van oktober 1996 dat: "in de natuurprachtig te zien is dat de Harige ratelaar drogere standplaatsen verkiest dan de grote". Mijn idee is lang geweest dat zo'n zeldzame soort wel weer snel van het Zoetermeerse toneel

zou verdwijnen. Maar het tegenovergestelde gebeurde. De Harige ratelaar bleek prima te gedijen op de kalkrijke Zoetermeerse klei en was al gauw algemener dan de in deze streken thuishorende Grote ratelaar. Ook met het reguliere Zoetermeerse hooilandbeheer had deze plant blijkbaar weinig moeite. Vooral de wat drogere hooilanden in de parken worden de laatste tien jaar in het zomerseizoen vrijwel volledig gedomineerd door het licht geel van de Harige ratelaar. Daarnaast zijn in deze hooilanden ook soorten als Rietorchis, Kamgras, verschillende wikkesoorten, Veldlathyrus, Margriet, Knoopkruid, Peen en Pastinaak sterk vertegenwoordigd.

Maar de expansiedrift van de Harige ratelaar houdt niet op bij de gemeentegrens; niet alleen tijdens onze bermeninventarisatiedag in Zoeterwoude op 11 juni jl. kwamen we deze “nieuwe aanwinst” tegen, ook komen steeds vaker meldingen van Harige ratelaar uit aangrenzende gemeenten voor. In de meest recente Heukels’flora (23ste druk) staat over deze soort dat die toeneemt en in het stedelijk gebied, na te zijn uitgezaaid, standhoudt!

Tot slot: de vraag wordt mij wel eens gesteld hoe ik achteraf tegen dit “bedrijfsongeval” aan kijk. M.a.w. had de Harige ratelaar ook Zoetermeer op eigen kracht kunnen bereiken en zo niet hoe erg is het dat we haar onbewust een handje geholpen hebben. Dat de menselijke invloed een steeds belangrijkere rol speelt in de verspreiding van plantensoorten is inmiddels een voldoende feit. Soorten weten vaak op slimme wijze te profiteren van allerlei menselijke activiteiten om nieuwe groeiplekken te bereiken. Of dit uiteindelijk leidt tot vestiging en inburgering hangt af van allerlei lokale milieucondities of anders gezegd: “Alles” kan overal komen, maar het milieu selecteert. Dit is een variatie op de stelling “Alles is overal, het milieu selecteert” die sinds 1934 in de biologie bekend staat als de Baas Becking hypothese. Het is maar dat u het weet!

Verspreiding Harige ratelaar, voor en na 1990

Bron :Verspreidingsatlas.nl

Bijzondere waarnemingen

Johan Vos

Van Waarneming.nl:

Bonte knotswesp (Sapyga quinquepunctata)

Op 13 mei en 2 juni nam Henk de Jonge in Noordhove deze parasitaire knotswesp waar. Het gaat om een zeldzame soort die in Nederland vrijwel alleen voorkomt in de stedelijke omgeving. De soort wordt daar waargenomen in parken, tuinen op muren, bij nesten van metselbijen in holten in hout of steen. Nestblokken voor solitaire bijen en wespen hebben een grote aantrekkingskracht op deze parasitaire knotswesp. Het gaat om een nestparasiet bij metselbijen (genus *Osmio*) die vliegt van half april tot eind augustus.

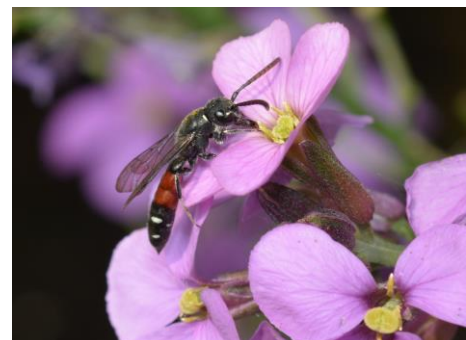

Foto: Henk de Jonge

Harkwesp (Bembix rostrata)

Op 17 juli nam Henk de Jonge in Noordhove een Harkwesp waar. De harkwesp is een grote graafwesp met een zwart met citroengele tekening en groene ogen. De soort is van oorsprong vooral bekend van zandige terreinen maar is op veel plaatsen verdwenen.

De harkwesp graaft met zijn voorpoten een gang die zich na 10 cm diepte verbreedt tot een nestkamer.

“ Na de geboorte van de larve vangt de moeder voortdurend (tot 40-50) nieuwe vliegen die met de groter wordende larve in grootte toenemen. Na ieder bezoek aan het nest wordt de opening weer zorgvuldig toegedekt. De wesp onderhoudt maar een nest per broedfase”.

(bron: Soortenbank.nl)

Foto: Henk de Jonge

Overige waarnemingen

Oranje lucernevlinder (Colias crocea)

Ook dit jaar is de Oranje lucernevlinder al weer een aantal keren waargenomen in Zoetermeer. Dit jaar zelfs een week eerder dan vorig jaar. Adri de Groot zag op 30 juli maar liefst zeven exemplaren vliegen in de bloemrijke berm langs de Noordhovense plas. Het lijkt aannemelijk dat bij aanhoudend zomerweer ook 2014 weer een goed jaar wordt voor de Oranje lucernevlinder. Jaarlijks trekken deze vlinders uit Zuid-Europa naar het noorden, maar vaak “halen” ze onze regio niet. De vlinder, die goed herkenbaar is aan de zwarte rand langs de voorvleugel, overwintert als rups maar voor zover bekend overleven de rupsen onze winters niet.

Oranje lucernevlinders zijn verder nog waargenomen in het Buytenpark op 25, 27 en 31 juli door Garry Bakker, Rob Schouten, Johan Vos en Dik Vonk.

Foto: Adri de Groot (vogeldagboek)

Argusvlinder (Lasiommata megera)

Op 31 juli namen Dik Vonk en Johan Vos minimaal 5 exemplaren van de Argusvlinder waar aan de rand van het Prielenbos. Opvallend was dat de vlinders steeds de open plekken in het graspad kozen om te zonnen. Ook in het Buytenpark werd deze soort op dezelfde dag verschillende keren gezien. De argusvlinder gaat momenteel in Nederland zo snel achteruit dat de Vlinderstichting inmiddels de noodklok heeft geluid. Sinds 1992 is de soort met 90% achteruit gegaan. Op de klei en het veen van Zuid- en Noord-Holland is de situatie momenteel nog relatief gunstig.

Foto: Tilly Kester

Zwarte heidelibel (Sympetrum danae)

Op 23 juli nam Arno van Berge Henegouwen in Meerzicht in zijn tuinvijver drie mannelijke exemplaren van de Zwarte heidelibel waar. De Zwarte Heidelibel is een soort die massaal kan voorkomen in verzurende vennen in Oost-Nederland maar in sommige jaren ook in West-Nederland wordt waargenomen. Ook in 2012 werd de Zwarte heidelibel in Zoetermeer waargenomen. We zijn benieuwd of deze soort ook het libellenreservaat zal weten te vinden.

Foto: Hans Lucassen

Stadsreus (Volucella zonnaria)

Op 31 juli namen Dik Vonk en Johan Vos 3 mannelijke exemplaren van de Stadreus op de Gewone berenklaauw in de natuurtuin in het Westerpark waar. Deze opvallend grote zweefvlieg kom je tegenwoordig regelmatig tegen, maar dat was vroeger wel anders.

In Kwartaalbericht nr 3 van jan. 1994 meldde Peter van Wely dat zijn belangstelling getrokken werd door een zweefvlieg, de *Volucella zonaria* *poda* (tegenwoordig *Stadsreus* geheten), die toen als een zeldzame trekker uit Zuid-Frankrijk bekend stond, maar op de Vlinderstruik vlakbij zijn huis regelmatig voor kwam. Peter heeft het voorkomen van deze opvallende soort in de periode 1982 – 1993 nauwlettend gevolgd en daar in een artikel in *Natura* verslag van gedaan. (*Natura* 1997, nr.2 blz. 43 – 46)

Foto: Dik Vonk

Ramshoornagalwesp (Andricus aries)

Al op 12 maart van dit jaar ontdekte Dik Vonk deze bijzonder gal op zomereik in het Buytenpark. De galwesp van de Ramshoornagal was tot 2003 onbekend in Nederland.

Deze gal lijkt een beetje op een kromgebogen hoorn. De soortnaam *aries* betekent "ram".

Foto: Dik Vonk

Tenslotte

Fred Reeder

Deze nieuwsbrief voor een groot deel gevuld met aan planten gerelateerde stukjes. Niet zo gek natuurlijk daar het meest actieve deel van de KNNV Zoetermeer zich daarmee bezighoudt. Maar er is nog meer. Bezoekjes aan het libellenreservaat samen met de leden van het werkgroepje, dat het reservaat inventariseert, laten zien dat daar op warme zonnige dagen veel te genieten is. Of wandel eens mee met de paddenstoelenwerkgroep. De data staan op de website vermeld.

Grote roodoogjuffer (Fred Reeder)

Op een wandeling door het Buitenpark, dat nu volgens mij op zijn mooist is, zie je de eerste signalen van de herfst alweer komen.

Wanneer je dan als plantenliefhebber eens niet naar beneden kijkt

Jong puttertje (Fred Reeder)

maar in de bomen zie je daar allerlei vruchten hangen in prachtige kleuren. Het wemelt daar van jonge vogels, veel puttertjes, die zich te goed doen aan allerlei zaden, vooral van de distels.

Vlier (Fred Reeder)

Kijk er eens naar.

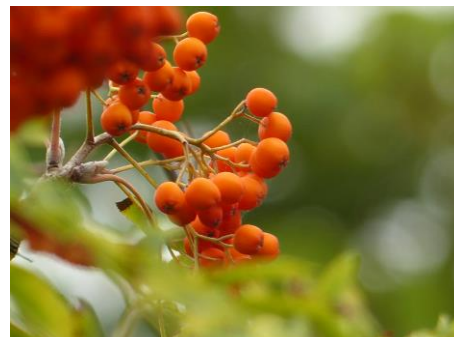
Samenstelling: Johan Vos en Fred Reeder
Lay-out : Fred Reeder

Volgende Nieuwsbrief:

De volgende nieuwsbrief zal in de eerste helft oktober verschijnen.

Kopij van de leden voor de nieuwsbrief **voor 30 september** richten aan het e-mail adres van Fred Reeder.

Reacties op deze nieuwsbrief gaarne via e-mail richten aan de KNNV Zoetermeer.

Lijsterbes (Fred Reeder)

Wintereik (Fred Reeder)

Braam (Fred Reeder)